

**DOKUMENTATION: Samråd om polisens
samverkan med civilsamhället för att
motverka rekrytering av barn och unga till
kriminella nätverk**

Skriftlig dokumentation från Polismyndighetens
samråd 28 januari 2025

Sammanställt mars 2025

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Civilsamhällets komplement till polisens lägesbild	3
Vad kan polisen göra?	3
Vad kan civilsamhället göra?.....	4
Insatser att göra tillsammans	4
Förslag kring en nationell dialog.....	5
Deltagare.....	7
Bakgrund	8
Diskussion 1: Medskick till polisens lägesbild	9
Tidiga varningar	9
Platser för rekrytering.....	9
Grupper i behov av särskilda insatser	10
Skolans och utbildningens roll	10
Barnens perspektiv	11
Förebyggande arbete och samhällsstöd	11
Socioekonomiskt utsatta områden och utanförskap	12
Diskussion 2: Att arbeta för att förhindra rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk	13
<i>Vad kan polisen göra för att underlätta och främja civilsamhällets insatser på området?.....</i>	<i>13</i>
Gör strategiska prioriteringar	13
Tydliggör riktlinjer och förväntningar	14
Anpassad information till vissa målgrupper.....	14
Bygg förtroende	14
Skapa relationer.....	15
Motverka myndighetsförakt och förbättra bemötande	15
Ge stöd till föreningar och ideella	16
Värna om civilsamhällets resurser.....	16
Tydliggör konsekvenser och alternativ	16
<i>Vad kan civilsamhället göra för att underlätta och främja myndighetens arbete på området?.....</i>	<i>17</i>
Bygga polisens förtroende hos målgruppen.....	17
Underlätta informationsspridning	17
Förmedla barn och ungas perspektiv	18
Inkludering och delaktighet.....	18
Närvaro som skydd mot rekrytering	18
<i>Vilka insatser görs bäst tillsammans? Hur och varför?.....</i>	<i>19</i>
Utvärdering.....	19
Lyfta goda exempel	19
Aspekter för en lyckad lokal samverkan	19
<i>Förslag kring en nationell dialog</i>	<i>21</i>
Skapa forum för kontinuerlig dialog och kunskapsutbyte	21
Form och syfte för dialogen	21
Tematiska områden för dialogen	21

Sammanfattning

Civilsamhällets komplement till polisens lägesbild

Civilsamhällets organisationer har länge varnat för den ökande kriminaliteten bland unga men har ofta upplevt att de inte tagits på allvar. Rekrytering sker både digitalt, via spelplattformar och sociala medier, och fysiskt, särskilt inom vissa idrotter. Unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) eller intellektuell funktionsnedsättning (IF) är extra sårbara, och flickor syns allt oftare i kriminalstatistiken. Syskon riskerar att dras in i kriminalitet genom att hjälpa sina kriminella familjemedlemmar, och fler unga än tidigare sitter häktade, vilket kräver individuellt stöd och insatser för att minska isolering.

Skolan är en viktig skyddsfaktor, men frånvaro är ett växande problem, särskilt bland barn med NPF och IF. Mentorskap och studiestöd kan förebygga kriminalitet genom att ge unga stöd och en känsla av sammanhang.

Barn i eller på väg in i kriminalitet som söker stöd i civilsamhället vittnar om att de känner sig fast och inte vet hur att ta sig ut. Många upplever också att stödet de får inte tar hänsyn till hela deras livssituation. Okunskap om juridiska påföljder skapar lätt rädsla och misstro gentemot myndigheter och rättssystem.

Rapportering av brott och rekrytering är ofta svår, och polisens omorganisation har försvårat den lokala förankringen. Föräldrar i socioekonomiskt utsatta områden har låg tillit till myndigheter och söker sällan hjälp i tid, samtidigt som kriminella nätverk erbjuder sammanhang och framtidstro där samhället misslyckas. Strukturell rasism bidrar till utanförskap vilket ytterligare ökar risken för rekrytering.

Vad kan polisen göra?

Det krävs flera strategiska prioriteringar för att möjliggöra för samordnade insatser där alla samhällets aktörer drar åt samma håll. Det innebär bland annat att sluta arbeta i stuprör kring folkhälsa, brottsprevention och våldsprevention samt integrera dessa i en enhetlig strategi. Förebyggande insatser behöver prioriteras och långsiktighet krävs för att motverka återfall i kriminalitet. För att civilsamhället ska kunna rikta sina resurser rätt krävs även en transparens och tydlighet från polisen om vilka program och metoder som prioriteras, transparens kring lokala lägesbilder och anpassad information till särskilda målgrupper.

Förtroendet mellan civilsamhället och det offentliga behöver stärkas. Demokrativillkor för organisationer som mottar statliga bidrag upplevs bidra till transparens, men en politisk skepsis mot civilsamhället försvårar samarbetet. Polisen har tidigare varit försiktig i sitt samarbete, men nya riktlinjer ger större möjligheter. Samtidigt behöver civilsamhället värna sitt förtroende hos målgruppen i samarbetet med polisen.

För bättre relationer mellan polisen och civilsamhället krävs ökad kunskap om civilsamhället inom polisen, en mer kontinuerlig närvaro i civilsamhällets verksamheter och att polisen är där på målgruppens villkor. Polisen bör också förbättra sitt bemötande av barn, exempelvis genom att ta hänsyn till barnperspektivet vid ingripanden.

Civilsamhället behöver stöd i att identifiera och hantera riskfaktorer hos unga i riskzonen, men även stöd för att identifiera misstankar om rekrytering kring och i den egna verksamheten. Där behöver trösklarna för att rapportera till polisen sänkas. Ideella krafter kan inte ses som en kostnadsfri resurs, utan behöver stöd och finansiering.

Slutligen måste unga få bättre information om konsekvenser av kriminalitet samt alternativa vägar, som idrott och fritidsaktiviteter, för att ge dem hopp och framtidstro.

Vad kan civilsamhället göra?

För att stärka polisens förtroende hos målgruppen kan civilsamhället fungera som en brygga mellan myndigheter och medborgare, särskilt för föräldrar med låg kunskap om samhällets funktioner. Genom att synliggöra samarbeten mellan polisen och civilsamhället kan förtroendet öka. Civilsamhället kan även bidra till att fler deltar i offentliga insatser genom att agera som trovärdiga budbärare för dessa.

För att nå unga effektivt behöver polisen anpassa sin kommunikation till de plattformar där målgruppen befinner sig, såsom sociala medier, och civilsamhället kan bistå med att sprida viktig information. De kan även hjälpa till att förmedla barn och ungas perspektiv till myndigheter men detta måste ske med respekt för relationen och förtroendet hos målgruppen som byggts upp.

En inkluderande miljö inom civilsamhället är avgörande för att nå unga i riskzonen, samtidigt som det är viktigt att ha en stabil och trygg struktur för att undvika att personer med olämplig bakgrund får inflytande i verksamheten. I utsatta områden kan civilsamhället spela en viktig roll i att stärka delaktigheten och skapa mötesplatser, särskilt vid krissituationer, och då gärna i samverkan med polisen.

För att motverka rekrytering till kriminalitet krävs ökad vuxennärvaro i det offentliga rummet, något som civilsamhället kan bidra till om rätt resurser finns. Även digital närvaro från civilsamhället är viktig, där föreningslivet kan fungera som en skyddsfaktor. Genom att finnas på samma platser som de kriminella nätverken men erbjuda bättre alternativ, kan civilsamhället hjälpa unga att välja en annan väg.

Insatser att göra tillsammans

För att stärka insatsernas kvalitet kan civilsamhället, myndigheter och akademien samarbeta kring utvärderingar. Civilsamhället behöver bättre mäta effekterna av sitt arbete, vilket kan underlätta finansiering. Samtidigt är evidenskrav en utmaning, och det kunskapsbaserade arbetssättet kan istället vara en framgångsfaktor.

Mediebilderna fokuserar ofta på misslyckanden, vilket påverkar förtroendet för myndigheter. Genom att lyfta fram positiva exempel på unga som fått stöd att lämna

kriminalitet kan civilsamhället och polisen bidra till en mer nyanserad bild och öka tilliten.

Tillsammans kan civilsamhället och polisen verka för en bättre lokal samverkan genom att:

- *Öka kännedomen om varandra*
Polisen kan kartlägga föreningslivet och bjuda in till dialoger för att stärka samarbetet. Civilsamhället kan bidra med insikt i ungdomars situation och få bättre förståelse för polisens organisation.
- *Involvera alla relevanta aktörer*
Effektiv samverkan kräver att polis, socialtjänst och civilsamhälle samarbetar, kompletterar och samordnar sina insatser för att kunna ge målgruppen ett heltäckande stöd. Civilsamhället behöver inkluderas i befintliga samverkansstrukturer.
- *Dela information om pågående insatser*
Regelbundna möten och informationsutbyten minskar dubbelarbete och ökar effektiviteten i insatserna.
- *Samordna samverkan*
Den nya socialtjänstlagen kan underlätta samarbetet och bidra till mer enhetliga arbetssätt.
- *Formalisera och strukturera samarbetet*
Genom idéburna offentliga partnerskap (IOP) kan långsiktiga och hållbara samarbeten skapas, vilket skyddar civilsamhällets förtroende hos målgruppen och minskar personberoende inom myndigheter.

Förslag kring en nationell dialog

Ett nationellt forum för dialog mellan polisen och civilsamhället bör präglas av kontinuitet och långsiktighet för att säkerställa ett samordnat informationsutbyte. Genom att dela erfarenheter och tydliggöra roller kan samarbetet effektiviseras både regionalt och lokalt. Länsstyrelsen kan bidra i det samtalet. Förankring på hög nivå inom polisen är avgörande för att dialogens resultat ska omsättas i praktisk handling.

Dialogen bör inkludera en bredd av aktörer, även de som inte primärt ser sig som brottsförebyggande. Många verksamheter har indirekta brottsförebyggande effekter, exempelvis initiativ där äldre engagerar sig för att stötta unga, vilket kan bidra till tryggare miljöer.

Frågor att ta vidare genom en nationell dialog:

- Tydlighet om intentionen med samverkan mellan parterna och civilsamhällets potentiella roll med utgångspunkt i aktuella lägesbilder.
- Inriktning för det lokala samarbetet. Nationell samordning kan stärka lokala samarbeten genom gemensamma strategier.
- Inkludering i strategiarbete. Civilsamhället kan involveras i framtagandet av strategiska dokument för att bidra med sina insikter.
- Barnens behov i fokus. Polis och civilsamhälle måste säkerställa att barns behov och rättigheter står i centrum.
- Höjd status på förebyggande insatser. Långsiktiga åtgärder måste prioriteras framför enbart reaktiva polisinsatser.
- Ökat stöd på central nivå för att stötta och avlasta lokala föreningar i deras brottsförebyggande arbete så att de kan fokusera på sin kärnverksamhet.

Deltagare

Totalt deltog 21 organisationer.

- Bris
- Brottsofferjouren Sverige
- Buff Sverige
- Famna
- Fryshuset
- Frälsningsarmén
- KFUM Sverige
- Mamma United
- Män för Jämställdhet
- Pensionärernas riksorganisation, PRO
- Riksförbundet Attention
- Riksförbundet FUB
- Riksidrottsförbundet
- Skyddsvärnet - anno 1910
- Stiftelsen Läxhjälp
- Svenska Fotbollförbundet
- Sveriges kristna råd
- Sveriges Muslimska Förbund
- Sveriges Stadsmissioner
- Sverok
- Unicef Sverige

Studieförbunden i samverkan bidrog skriftligt.

Bakgrund

Bland Polismyndighetens lagstadgade uppdrag ingår bland annat uppgifterna att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet. Det brottsförebyggande arbetet är en del av det brottsbekämpande uppdraget. *Polismyndighetens strategi för det brottsförebyggande arbetet* utgör en plattform för ett långsiktigt och strukturerat brottsförebyggande arbete. Vidare beskrivs i strategin arbetssätt för genomförande av målen där bland annat delaktighet och samverkan med andra delar av samhället lyfts upp som en viktig aspekt, inte minst ideella aktörer.

Polismyndigheten och Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället (NOD) inledde ett samarbete under 2024 för att undersöka hur polisen kan utveckla samverkan med civilsamhället i arbetet med att motverka rekrytering/insocialisering av barn och unga till kriminella nätverk, med utgångspunkt i den nationella nivån. Nedan finns en dokumentation av det samråd som genomfördes med 21 civilsamhällesorganisationer den 28 januari 2025. Dokumentationen utgår från de erfarenheter och kunskaper som civilsamhällesdeltagarna delade under samrådet. Ingen information har granskats eller kontrollerats i efterhand. Däremot har medskicken bearbetats och tematiserats för att göra texten mer lättläslig och överskådlig.

Diskussion 1: Medskick till polisens lägesbild

Deltagarna fick först ta del av en lägesbild från polisen om rekryteringen/insocialiseringen av barn och unga till kriminella nätverk. Deltagarna delades därefter in i mindre grupper för att återberätta deras bild av situationen utifrån sina egna erfarenheter i organisationens och medlemsorganisationers verksamheter.

Tidiga varningar

Civilsamhällets organisationer bekräftar polisens lägesbild men betonar att de länge har varnat för denna utveckling utan att få gehör. Genom sin direktkontakt med unga har organisationerna haft en tydlig bild av utvecklingen och lyft frågan tidigare, men ofta utan att bli tagna på allvar.

Platser för rekrytering

Digital rekrytering

Digital rekrytering till extremism och kriminalitet sker främst via spelplattformar och sociala medier, där unga i digital isolering är särskilt sårbara. Pojkar med erfarenhet av våld eller som har en NPF-diagnos löper större risk att dras in. Många unga undviker att berätta om rekryteringsförsök av rädsla för att förlora sin enda sociala kontakt. Den digitala miljön försvårar också vuxnas möjligheter att identifiera och förebygga rekrytering, då unga ofta är skeptiska till övervakning online. Här fungerar föreningslivet som en skyddsfaktor men för att stärka skyddet ytterligare i digitala miljöer krävs tydligare lagstiftning som ställer ansvar på plattformarna. Grooming och sexuell exploatering är ytterligare risker, där unga kan fastna i destruktiva mönster utan fungerande skyddsnät.

Den digitala rekryteringen ställer nya krav på civilsamhällets arbete eftersom den skiljer sig från den fysiska. Kontakt online syftar ofta till att rekrytera till enstaka brott snarare än att direkt rekrytera unga till organiserade nätverk. Den ena arenan existerar dock inte utan den andra då de hänger ihop.

Rekrytering inom idrotten

Idrott är generellt en skyddsfaktor mot kriminalitet bland unga, och kampsport lyfts ofta fram som särskilt effektiv för att hålla ungdomar borta från brott. Samtidigt kan idrottsmiljöer också utnyttjas som arenor för rekrytering till kriminella gäng. Stora sporter blir automatiskt mer utsatta då de engagerar många spelare och supportrar i öppna miljöer. Det förekommer att kriminella grupper rör sig i nära anslutning till träningsplatser, att spelare utsätts för våld på plats eller att gängmedlemmar aktivt söker upp lagmedlemmar. Det har även observerats att vissa barn- och ungdomslag startas i syfte att rekrytera unga till kriminella nätverk, där strategiskt utplacerade ledare fungerar som en länk mellan idrotten och gängmiljön.

Även utanför träningstider är offentliga idrottsanläggningar en plats där kriminella nätverk kan samlas, vilket ytterligare ökar risken för påverkan och rekrytering av unga.

Grupper i behov av särskilda insatser

Barn med funktionsnedsättning

Barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning (IF) eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) har en ökad risk att både utsättas för och dras in i kriminalitet. Deras svårigheter att bedöma risker och förstå konsekvenser gör dem särskilt sårbara, samtidigt som de ofta saknar starka sociala nätverk och rätt stöd hemifrån. För att minska risken behövs insatser riktade till både de unga och deras anhöriga, samt en trygg vuxennärvaro, särskilt i digitala miljöer som kan vara extra svåra att navigera för målgruppen. Den här gruppen har ett stort behov av tydlig och anpassad information, men också stöd i att öva på risktagande som leder till positiv utveckling hos individen.

Flickor

Tidigare har flickor i kriminella sammanhang ofta varit osynliga i statistiken, men polisens lägesbild visar att deras närvaro nu ökar. Detta bekräftas även av civilsamhällets aktörer, där exempelvis en organisations trygghetsvårdar uppskattar att 60 procent av ungdomsgruppen de möter består av flickor. För att möta denna utveckling krävs riktade insatser samt ett ökat samarbete mellan olika aktörer för att gemensamt stärka stödet till flickor i riskzon.

Barn inom kriminalvården

Vanliga orsaker till att barn dras in i kriminalitet är våld i hemmet eller skolan, brist på trygga platser och psykisk ohälsa. Fler unga än tidigare sitter häktade och många lever under skydd, vilket kräver flexibla insatser som individuellt stöd och digitala möten för dessa unga inom kriminalvården. Det är viktigt att bryta isoleringen för denna målgrupp, stärka barnens självbild och hitta trygga vuxna utanför familjen.

Syskon

Inom civilsamhällets verksamheter syns att äldre syskon ofta oroar sig för sina yngre syskon, men att de många gånger också står redo att utföra uppgifter för att hjälpa sitt kriminella syskon. De riskerar därmed själva att dras in i kriminalitet vilket socialtjänsten ofta missar att fångar upp.

Skolans och utbildningens roll

Skolan som skyddsfaktor

Skolan är en viktig skyddsfaktor, men stödet till föräldrar för att få barn till skolan behöver stärkas. Kommuner kan överväga sanktioner som böter för att främja

skolnärvaro. Den ökande skolfrånvaron bland barn med NPF och IF gör det svårare att arbeta förebyggande.

Studiestöd och mentorskap

Rätt stöd i utbildning och mentorskap spelar en avgörande roll för att förhindra rekrytering till kriminalitet. Det här ser man i studiestödsverksamhet inom civilsamhället som genomförs i socioekonomiskt utsatta områden. Att bli sedd och lyssnad på är ofta viktigare än själva studiestödet.

Barnens perspektiv

Barn och unga hör allt oftare av sig till stödlinjer för att prata om organiserad brottslighet. De berättar att de själva är involverade eller känner någon som är det och beskriver hur snabbt det kan gå från en första kontakt med ett kriminellt gäng till att de förväntas begå allvarliga brott. Många känner sig fast i situationen och vet inte hur de ska ta sig ur. De upplever att stödet som erbjuds inte ser till hela deras livssituation – exempelvis om de hamnat i skuld till någon.

Det är vanligt att barn inte förstår vilka juridiska konsekvenser handlingar kan få. Många förstår inte skillnaden mellan att vara vittne, medhjälpare eller direkt delaktig i brott. Denna okunskap skapar både rädsla och misstro mot myndigheter och rättssystemet.

En negativ självbild kan uppkomma tidigt i livet, särskilt om unga upplever att de blir stämplade som "stökiga" eller "problembarn" i skolan, hemmet eller samhället. För barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) eller psykisk ohälsa kan detta förstärkas ytterligare – de har ofta fått höra att de är svåra att hantera, vilket kan leda till att de börjar se sig själva som en del av kriminaliteten redan innan de hamnat där. Felriktade insatser kan då snarare förvärra situationen.

Förebyggande arbete och samhällsstöd

Rapportering av brott

Att rapportera in tips till polisen när det kommer till brott eller rekrytering, både som förening och privatperson, upplevs som svårt eller otydligt. Polisens omorganisation med polisdistrikt har påverkat den lokala förankringen negativt och man kan lätt hamna hos någon som saknar uppdatering kring den lokala kontexten. Processen att rapportera in tips behöver också förenklas.

Att underlätta rapportering handlar även om att göra det enklare för civilsamhället att rapportera in när andra verksamheter, som exempelvis HVB-hem, avhopparverksamhet, och familjehem inte lever upp till regelverk. Det finns många dåliga aktörer på området med kopplingar till kriminella och det upplevs som en gråzon. Det kräver ett bra samarbete med polisen och en dialog om hur kriminalitet kan motverkas i dessa verksamheter, genom exempelvis upphandlingsförfaranden.

Att dela lägesbilder

Tidigare har informella kontakter med olika polistjänstemän underlättat informationsdelning mellan polisen och organisationer i civilsamhället. Det är dock viktigt att sådant sker med gehör och försiktighet så att organisationerna inte förlorar sitt förtroende hos målgruppen. Att ha en polis på områdesnivå att kunna vända sig till är bra.

Civilsamhället efterlyser en mer platt organisation inom polisen, där erfarenheter från fältet tas tillvara på ett bättre sätt. En närvarande polis på områdesnivå är en viktig resurs, och civilsamhällets lägesbilder måste beaktas för effektiv samverkan.

Socioekonomiskt utsatta områden och utanförskap

Fokus på socioekonomiskt utsatta områden

Föräldrar till barn i socioekonomiskt utsatta områden har ofta låg tillit till myndigheter och söker sällan hjälp. Söker man hjälp är det sällan i tid. När kontakt väl etableras är barnet ofta redan djupt involverat i kriminalitet och skuldsatt. Många föräldrar har även låg förståelse för föreningslivet, vilket kan bidra till att barn saknar skyddande faktorer utanför hemmet. Civilsamhällets närvaro i dessa områden upplevs som låg, dock med undantag för trossamfunden.

En bredare förståelse för utanförskap

Myndigheter behöver bättre förstå och tilltala de grupper i samhället som inte känner sig inkluderade. Det handlar inte enbart om fattigdom, men ekonomiska incitament gör det lätt att lockas till alternativ där pengar finns. Det handlar också om bristen på framtidshopp och möjligheter där gängen erbjuder ett sammanhang och en framtid. Detta skapar en grogrund för rekrytering till kriminalitet. Trots att detta är en central faktor i tillitsproblematiken talas det sällan om det i den svenska debatten.

Det handlar också om rasismen i samhället som är ett strukturellt problem som behöver bemötas bättre. Den spär på ojämlikheten, som exempelvis tillgång till arbete (vilket i sig är en skyddsfaktor) vilket behöver adresseras i högre grad.

Diskussion 2: Att arbeta för att förhindra rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk

I det andra passet handlade gruppdiskussionerna om vad polisen respektive civilsamhällets organisationer kan göra för att motverka rekryteringen, vad parterna kan göra för att underlätta den andra partens insatser och vilka insatser som bäst genomförs gemensamt. Diskussionerna handlade mycket om de lokala insatserna men behandlade även frågor och insatser som bäst genomförs på nationell nivå, vilka redovisas sist i detta kapitel.

Vad kan polisen göra?

Gör strategiska prioriteringar

Brotts- och våldsprevention

Polisen kan underlätta civilsamhällets insatser genom en integrerad strategi där folkhälsa, brottsprevention och våldsprevention samverkar. Idag saknas en gemensam syn, och kommuners resursbrist gör att de tvingas prioritera vissa insatser på bekostnad av andra. Lagen om kommuners samordnande ansvar har lett till att våldspreventiva insatser nedprioriteras, vilket skapar parallella och osamordnade strukturer. En gemensam linje skulle förbättra möjligheten till mätning och uppföljning av insatser.

Förebyggande insatser

De förebyggande insatserna behöver prioriteras. Förebyggande insatser får ofta stå tillbaka för repressiva åtgärder, trots att de långsiktigt är en mer lönsam investering. Barn med en meningsfull fritid, trygg hemmiljö och fungerande skolgång har starka skyddsfaktorer, men för många unga saknas dessa förutsättningar. Civilsamhället har en avgörande roll i det förebyggande arbetet genom sina etablerade relationer med målgrupper som myndigheter har svårt att nå.

När målgruppen å andra sidan dragits in i kriminaliteten är de offentliga insatserna igång och där kan civilsamhället vara med och komplettera. Exempelvis får civilsamhället mer nyanserade berättelser än myndigheter när man frågar barnen vad de har för behov och upplevelser.

Långsiktighet och återanpassning

På samma sätt behövs det långsiktiga perspektivet. Snart har vi betydligt fler fångar på anstalter och fängelser. Det behövs en plan – och ett tydligt erbjudande – inför att dessa unga personer kommer ut igen. Annars kommer de kriminella gängerna att ha det och hinna först.

Tydliggör riktlinjer och förväntningar

Det behövs tydlighet i polisens prioriteringar och satsningar. Idag finns många olika program och metoder och där hade det underlättat för civilsamhället om myndigheten kunde enas om och kommunicera kring ett visst antal program att jobba utifrån.

Det efterfrågas även tydlighet och transparens kring lokala lägesbilder och riskanalyser för att civilsamhället lättare ska kunna rikta resurser rätt. Det innebär i stort att polisen behöver vara tydlig med var civilsamhället önskas och vad de behöver ha för roll för att bidra till en lösning på situationen.

Anpassad information till vissa målgrupper

Om civilsamhället ska förmedla information till sina medlemmar behövs också tydlighet om situationen för särskilda målgrupper. Exempelvis efterfrågas information till föräldrar till barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning. Där behövs en version av "gängsnack" som är anpassat för just den målgruppen. På detta område behöver myndigheterna samordna sig och även involvera skolan.

Bygg förtroende

Det offentliga och civilsamhället

Det finns en upplevelse av bristande förtroende mellan civilsamhället och offentliga aktörer. Om en civilsamhällsorganisation misslyckas med en insats riskerar den att förlora framtida stöd från kommunen, medan kommunala insatser inte har samma fallhöjd.

Demokrativillkor

Demokrativillkoren uppfattas som en reglering som förbättrar förtroendet genom tydliga riktlinjer för utredning och bedömning, snarare än att organisationer utsätts för mediedrev eller får offentlig kritik i media. Det sker på både lokal och nationell nivå, men polisen upplevs inte som den aktör som driver på detta utan snarare andra offentliga aktörer. Samtidigt upplevs en politiskt driven skepsis mot civilsamhället, vilket försvårar samarbetet.

Polisen och civilsamhället

Polisen har tidigare varit försiktig med att samverka med civilsamhället av rädsla för att legitimera vissa aktörer. Med regeringens nya riktlinjer får myndigheten större mandat att samarbeta, vilket kan bidra till bättre samverkan. Samtidigt måste polisen vara transparent med eventuella osäkerheter i samarbetet.

Det finns förståelse för att Polismyndigheten upplever samarbetet med civilsamhället som delvis utmanande och att det är svårt att hitta ingångar. Precis som i andra sektorer finns det problem inom vissa organisationer och det finns otaligt många aktörer att vända

sig till. Det är dock viktigt att polisen också är transparenta kring osäkerheten i kontakten för att gemensamt kunna hitta sätt att arbeta kring det och motverka den skepsis som finns mot sektorn. I detta arbete kan det hjälpa att lyfta goda exempel på när samverkan med civilsamhället gått bra. I navigerandet bland organisationer kan NOD vara till hjälp och fungera som ett filter i den uppsökande kontakten.

Å andra sidan kan det finnas utmaningar för civilsamhället att ha samröre med polisen. Civilsamhället har alltid ett förtroendekapital att förvalta och det måste hanteras med försiktighet, särskilt med grund i det låga förtroendet för myndigheter hos målgruppen.

Skapa relationer

Genom ökad kännedom

För att samarbetet med civilsamhället ska bli mer effektivt behöver polisen bättre kunskap om vilka organisationer som finns och hur de kan vägleda ungdomar till relevanta verksamheter. Eftersom polisen möter många individer i det dagliga arbetet kan de också fungera som en länk och informationsspridare till de som har behov av stöd och aktiviteter inom civilsamhället.

Genom ökad närvaro

För att skapa trygghet och stärka relationerna mellan polisen och målgrupperna är en kontinuerlig och långsiktig närvaro från polisen i civilsamhällets verksamheter avgörande. Polisen behöver delta i civilsamhällets verksamheter på målgruppens villkor, i trygga miljöer och med en jämlik inställning där möten sker på lika villkor. Det behöver också vara tydligt varför polisen är där, att det är för att bygga relation och inte för att "ta fast" någon.

En utmaning är den höga personalomsättningen inom polisen, vilket innebär att relationer och förtroende ständigt måste byggas upp på nytt. Detta skapar osäkerhet och gör det ännu viktigare att polisen har en stabil och varaktig närvaro i lokalsamhället och föreningarnas verksamheter. Samtidigt är resurserna för detta inom polisen begränsade. Här skulle polisens volontärer kunna spela en viktig roll.

Motverka myndighetsförakt och förbättra bemötande

Förtroendet för civilsamhället är ofta högre än för myndigheter. Barn ser ofta polisen som den som "tar våra syskon och föräldrar", och vid ingripanden behöver polisen ta större hänsyn till barnperspektivet. Om en polis tar sig tid att sitta ner med barnet och förklara vad som händer, mildras ofta misstron.

Det generella bemötandet av barn kan förbättras genom ett tydligare barnperspektiv. I vissa situationer kan det vara bättre att poliser möter unga utan uniform för att minska rädslan och skapa en tryggare relation. Polisen kan inte utveckla detta perspektiv på egen hand, utan behöver ta emot kunskap från civilsamhället och involvera fler aktörer och ungdomar i utformningen av insatser.

Ge stöd till föreningar och ideella

Inom flera delar av civilsamhället finns ett behov av stöd till aktiva inom föreningen och till ideella ledare. Föreningar, kyrkor och samfund efterfrågar stöd för att kunna identifiera riskfaktorer hos unga som håller på att bli eller redan är rekryterade till kriminella gäng och hur de kan hantera detta. Det behövs en form av "första hjälpen" för hur de ska agera när misstankar uppstår.

Samtidigt efterfrågas också stöd kring att hantera misstankar som riktats mot exempelvis ledare i en idrottsförening. Åtgärder kan inte vidtas på lösa grunder utan att riskera att misstänkliggöra oskyldiga personer. Samtidigt är idrott en viktig skyddsfaktor och ingen vill stänga dörren för någon utan tydliga riktlinjer. Här behövs vägledning från polisen, och material i form av exempelvis inspelat utbildningsmaterial skulle vara värdefullt.

Trösklarna för barn och unga att lämna tips till polisen behöver också sänkas. Barn som leder andra barn inom föreningar är ofta mer kompisar än auktoriteter, och det behövs resurser och metoder för att hjälpa barn att hjälpa varandra utan att känna att de "skvallrar". En personlig relation till en polis kan också göra det lättare att tipsa om något som händer.

Värna om civilsamhällets resurser

Civilsamhället drivs till stor del av ideella krafter och bör inte ses som en kostnadsfri lösning på samhällsproblem. Många verksamheter är gratis och bör finnas nära skolor för att underlätta deltagande, men detta kräver resurser. Det är lätt att tro att civilsamhället kan vara en lösning utan kostnad, men långsiktig hållbarhet kräver stöd och finansiering. Polismyndigheten skulle kunna bidra genom att finansiera gemensamma projekt.

Det är vanligt att det offentliga efterfrågar stöd från civilsamhället gällande att sprida information, vilket kräver prioriteringar internt. Det är också vanligt att civilsamhället ombeds att ställa om resurser och bistå med insatser, men här är det viktigt att ha förståelse för utmaningen att jobba med frågor som ligger utanför ordinarie verksamhet. Till detta är det många föreningar som tappar i antalet medlemmar och ideella som sedan ska utföra insatserna.

Tydliggör konsekvenser och alternativ

Många unga saknar konsekvenstänk kring kriminalitet och inser inte vad deras handlingar kan leda till. Därför behövs mer information om att vissa handlingar är olagliga samt att det finns alternativ, såsom idrott och fritidsaktiviteter. Viktiga aspekter är tydlighet och krav – att klargöra både konsekvenserna av kriminalitet och vilka möjligheter som finns för att lämna den.

Vad kan civilsamhället göra?

Bygga polisens förtroende hos målgruppen

Kunskapsinsatser

Bristen på tillit till myndigheter, särskilt polisen och socialtjänsten, är en utmaning som måste hanteras. Civilsamhället kan fungera som en bro mellan myndigheter och målgruppen – barn, unga och deras föräldrar. Många föräldrar, särskilt mammor, tvekar att ta kontakt med myndigheter på grund av låg kunskap om samhällets funktioner. Riktade insatser för att öka denna kunskap kan vara effektiva utan att kräva stora resurser.

Synliggöra samarbeten

Att synliggöra samarbetet mellan civilsamhället och polisen, och visa på att man står enade, är också en viktig strategi för att stärka polisens trovärdighet. Att visa upp sig i sammanhang tillsammans med civilsamhället, och inte bara synas vid ingripanden, ger en mer nyanserad och förtroendeingivande bild av polisen.

Agera brygga

Civilsamhället kan överbrygga maktbalansen mellan myndigheter och medborgare. När kommuner bjuder in till medborgardialoger men får lågt deltagande kan civilsamhället fungera som en trovärdig budbärare, och hjälpa till att sprida informationen rätt för att öka deltagandet. De har en central roll i att samla målgruppen och säkerställa att insatser når rätt personer, men myndigheterna måste själva fylla insatserna med innehåll. Det är också viktigt att individer söker och får stöd där ansvaret och resurser finns. Om civilsamhället kan slussa vidare exempelvis mammor från sina egna insatser till offentliga föräldrastödsprogram så har man lyckats.

Underlätta informationsspridning

Anpassa information

Polisen behöver nå unga på de plattformar där de befinner sig, exempelvis sociala medier, eftersom barn och unga sällan söker information på myndigheters hemsidor. Civilsamhället kan bistå genom att ge vägledning kring hur och var insatser bör riktas samt hur informationen kan anpassas.

Sprida information

Om myndigheten tar fram riktad information och stödmaterial kan civilsamhället bistå med att förmedla detta till målgruppen, så som information till föräldrar till barn med IF eller metodstöd till föreningar vid misstankar om att unga i deras verksamhet dragits in i kriminalitet. Då behöver man dock hitta modeller som fungerar så att informationen får genomslag och man behöver även värna om resurser och tid hos föreningar och de ideellt

aktiva som ska förmedla informationen. Inom idrotten finns det exempelvis många intressenter som vill få in sina frågor i deras olika utbildningar vilket kräver prioriteringar.

Förmedla barn och ungas perspektiv

Även om det behöver göras med vördnad för förtroendet och relationen med målgruppen kan civilsamhället bidra med information till polisen. Det har man gjort historiskt sett, men får man frågan om att dela sin lägesbild kommer organisationerna också förmedla sin ståndpunkt och vad man tycker i frågan.

Inkludering och delaktighet

Skapa inkluderande miljöer

Det är viktigt att det inom civilsamhället finns mer öppna verksamheter med låga trösklar för att delta, för att nå dem med lång erfarenhet av utsatthet. Civilsamhället behöver vara en inkluderande miljö där ingen stängs ute, inklusive de som befinner sig i riskzonen för kriminalitet.

Å andra sidan är det viktigt för civilsamhället att beakta säkerhet i verksamheter. Vissa organisationer har alltför snabbt anställt eller gett uppdrag till personer med en bakgrund i kriminalitet, vilket inte alltid har fungerat bra. Detta betyder inte att man inte ska arbeta med insatser för målgruppen, men de som leder och ansvarar för verksamheten behöver ha en stabil grund. Seriösa aktörer riskerar annars att förlora trovärdighet. Det är avgörande att verksamheter bedrivs med en trygg och professionell struktur.

Främja delaktighet i utsatta områden

Civilsamhället har en roll i att ge individer möjlighet att vara delaktiga i utvecklingen av lokalsamhället, vilket är särskilt viktigt i utsatta och marginaliserade områden. Där kan civilsamhället i stort erbjuda demokratiska verktyg för att ge människor makt och ansvar över sina liv och lokalområde.

I anslutning till akuta händelser i lokalsamhället kan civilsamhället vara en trygg mötesplats för tröst och reflektion, vilket med fördel kan göras tillsammans med polisen.

Närvaro som skydd mot rekrytering

Närvaro på offentliga platser

För att motverka rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk behöver hela vuxenvärlden, inte bara föräldrar och myndigheter, sluta upp. Där kan civilsamhället vara en kanal för vuxna att öka sin närvaro på platser i det offentliga rummet och under tider där vuxennärvaro saknas. Det förutsätter dock resurser.

Närvaro på digitala plattformar

Föreningslivet kan fungera som en skyddsfaktor mot rekrytering på spelplattformar, där unga ledare kan upptäcka varningssignaler och ge stöd. Till skillnad från digitala plattformar kan föreningar också agera genom att utesluta personer som uppvisar olämpligt beteende.

Att erbjuda andra alternativ

Civilsamhället kan rekrytera unga på samma platser där de kriminella gängerna är aktiva, men erbjuda bättre alternativ. En metod är att använda trovärdiga budbärare – vuxna som redan har en relation till och tillit hos unga.

Vad kan vi göra tillsammans?

Utvärdering

Ett samarbete mellan civilsamhället, myndigheter och akademien skulle möjliggöra gemensamma utvärderingar och stärka insatsernas kvalitet. Civilsamhället kan utveckla sin förmåga att mäta effekterna av sitt arbete för att säkerställa att insatserna ger önskad effekt. Extern utvärdering kan dessutom öka möjligheterna till finansiering.

Dock kan krav på evidens ibland verka hämmande och det finns utmaningar i att ta fram evidens för denna typ av insatser. Det kunskapsbaserade arbetssätt som nu skrivs in i den nya socialtjänstlagen är ett viktigt verktyg för att mäta framgång.

Lyfta goda exempel

Mediebilderna av myndigheters insatser är ofta negativ och fokuserar på misslyckanden. Civilsamhället och polisen kan tillsammans bidra till att förändra narrativet genom att lyfta fram positiva exempel där unga har fått stöd att lämna kriminalitet och påbörja ett nytt liv. Att visa på framgångar kan bidra till ökad tillit till myndigheterna.

Aspekter för en lyckad lokal samverkan

Öka kännedomen om varandra

Aktörer på lokal nivå behöver hitta varandra för att tillvarata resurser och kunskap. Det kräver en kartläggning av det lokala föreningslivet. För att möjliggöra detta kan polisen lokalt bjuda in till breda dialoger runt om i landet.

Civilsamhällets organisationer och deras ideella ledare har ofta djup insikt i ungdomars lokala sammanhang. Genom att dela sina erfarenheter och utmaningar kan de bidra till att polisen planerar sina insatser mer effektivt.

Civilsamhällets organisationer behöver också få bättre insikt i hur polisen fungerar och är uppbyggt rent organisatorisk för att möjliggöra effektiv samverkan.

Involvera alla relevanta aktörer

För att samarbetet ska vara framgångsrikt krävs att alla relevanta aktörer arbetar tillsammans. Idag finns utmaningar i hur polis, socialtjänst och civilsamhälle samverkar, där offentliga aktörer ofta har höga trösklar för att söka stöd hos externa aktörer. Ett förändrat arbetssätt är nödvändigt för att möta de behov som finns och civilsamhället behöver inkluderas i befintliga samverkansstrukturer.

Målgruppens behov är ofta komplexa, vilket gör att ingen enskild aktör kan erbjuda ett heltäckande stöd. Därför är det viktigt att både civilsamhällets organisationer och offentliga aktörer samarbetar, kompletterar varandras insatser och samordnar sitt stöd där det är möjligt – både mellan parterna och inom civilsamhället.

Dela information om pågående insatser

Regelbundna möten mellan polis och civilsamhälle är avgörande för att skapa en helhetsbild av pågående insatser och undvika dubbelarbete. Genom att kontinuerligt uppdatera varandra om aktuella lokala lägesbilder och analyser kan samarbetet bli mer effektivt och resursanvändningen mer optimerad.

Samordna samverkan

Socialtjänsten saknar idag en nationellt sammanhållen strategi för dessa frågor, vilket skapar skillnader i arbetssätt och samverkansformer. Den nya socialtjänstlagen syftar dock till att underlätta samarbeten och stärka möjligheten att ”kroka arm” mellan olika aktörer. Förhoppningen är att det ska underlätta samverkan och generera bättre insatser.

Formalisera och strukturera samverkan

Den lokala samverkan kan struktureras tydligare för att skapa hållbara samarbeten och samtidigt skydda civilsamhällets förtroende hos målgruppen. Ett sätt att göra detta är genom idéburna offentliga partnerskap (IOP) mellan civilsamhället och polisen i brottsförebyggande insatser. Sådana partnerskap möjliggör en gemensam planering av insatserna, där båda parter kan enas om tydliga ramar för samarbetet. Detta kan minska risken för att civilsamhället uppfattas som en förlängning av myndigheter och därmed bevara förtroendet hos de unga som deltar i deras verksamheter.

En strukturerad samverkan kan också motverka personberoendet inom myndigheten och göra samverkan mer hållbar över tid genom att den tydligare förankras och formaliseras.

Förslag kring en nationell dialog

Skapa forum för kontinuerlig dialog och kunskapsutbyte

Det efterfrågas en kontinuerlig dialog på nationell nivå för kunskapsutbyte mellan parterna. Det finns ett antal aspekter som dialogen behöver ta hänsyn till, men också förslag på vad dialogen kan behandla för typ av områden.

Form och syfte för dialogen

Ett nationellt forum för dialog behöver präglas av kontinuitet och långsiktighet. Syftet med detta är att säkerställa ett löpande och samordnat informationsutbyte mellan polisen och civilsamhället, som även kan ge bäring på den lokala samverkan.

Länsstyrelsen skulle kunna vara en part eftersom det finns lokala skillnader i behov och utmaningar och myndigheten har en nationell samordning.

Inför etablerandet av dialogstrukturen behöver den förankras på en hög nivå inom polisen och inkludera beslutsfattare med tyngd inom organisationen. På så sätt kan resultaten från dialogerna få större genomslag och omsättas i praktisk handling.

Dialogen behöver vara bred och inkludera flera perspektiv och verksamheter, även de organisationer inom civilsamhället som inte primärt ser sig som brottsförebyggande aktörer. Många verksamheter har indirekta brottsförebyggande effekter, även om det inte är deras huvudsakliga inriktning. Genom dialogen kan nya samarbeten uppstå även inom civilsamhället, exempelvis initiativ där äldre engagerar sig lokalt för att stötta unga. Sådana insatser kan bidra till flera positiva effekter samtidigt, som att stärka äldres hälsa och skapa tryggare skolmiljöer.

Tematiska områden för dialogen

Tydlighet kring intention och behov

Civilsamhället efterfrågar tydlighet från polisen om varför man vill involvera civilsamhället, vad som efterfrågas av civilsamhället och vilken roll organisationer kan spela för att bidra till lösningar. En konkret dialog om hur organisationerna kan bidra hjälper aktörerna att förstå sin funktion och möjligheter i arbetet. Dessa samtal bör både handla om att dela lägesbilder och identifiera aktuella trender: Vilka utmaningar ser vi just nu? Hur kan civilsamhället bidra i det?

Nationell samordning och gemensam riktning

Parterna i dialogen kan dela erfarenheter samt utforska och konkretisera sina respektive behov och funktioner i den rådande kontexten. Detta för att underlätta det lokala arbetet och samverkan genom att utforska samarbetsmöjligheter och skapa tydliga inriktningar. Genom att samordnade strategier förs ned i organisationen – både inom civilsamhället och polisen – kan det regionala och lokala samarbetet bli mer träffsäkert och effektivt.

Säkerställa civilsamhällets delaktighet i strategier

Det är viktigt att det offentliga inkluderar civilsamhället i arbetet med att bryta rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk. Det innebär även involvering i arbetet med strategiska dokument, rapporter och handlingsplaner. Civilsamhället bör involveras tidigt i processerna för att möjliggöra för civilsamhället att bidra med sina lägesbilder och insikter in i arbetet.

Sätta barnens behov i fokus

Hur vi talar om barn i riskzonen för kriminalitet är avgörande. Det krävs en gemensam ansträngning för att humanisera målgruppen och säkerställa att de får det stöd de behöver. Förslaget att sänka straffåldern till 14 år väcker viktiga frågor om barns ansvar och rätt till insatser. Om vi slutar se dem som barn, riskerar vi att frånta dem det stöd som bevisligen ger resultat.

Polisen och civilsamhället måste gemensamt säkerställa att ett barnperspektiv genomsyrar alla insatser, även inom kriminalvården. Genom dialog kan åtgärder bättre anpassas till barns behov och rättigheter, vilket skapar större möjligheter att bryta destruktiva mönster och ge dem en ny chans.

Höja status på förebyggande insatser

Polisens lägesbild fokuserar på de barn som redan befinner sig i en kriminell miljö. Det är viktigt att betona vikten av det förebyggande arbetet – att agera innan dessa unga dras in i kriminalitet. Idag har det reaktiva och bekämpande arbetet, såsom polisinsatser och säkerhetsåtgärder, ofta högre status vilket leder till att långsiktiga förebyggande insatser hamnar i skymundan. Detta behöver förändras.

Civilsamhället är en viktig aktör på detta område med en mångfald av verksamheter och målgrupper, särskilt kring den meningsfulla fritiden för barn och unga. Polisen behöver ha insikt om att dessa verksamheter är brottsförebyggande och förmedla detta till beslutsfattare.

Öka stödet på central nivå och underlätta för det lokala arbetet

Det behövs ett centralt stöd för att stötta det lokala föreningslivet att bidra till att motverka rekrytering inom och i närheten av sin verksamhet. Det är bra att kunskapen finns lokalt, men det finns också behov av att vakta belastningen på dessa lokala organisationer. Därför behöver man bygga upp en beredskap centralt och etablera en stödfunktion till föreningarna, så att de i högre grad kan fokusera på sin kärnverksamhet. Starka och stabila föreningar utgör en viktig skyddsfaktor i det brottsförebyggande arbetet, och därför är det nödvändigt att ge dem rätt förutsättningar att verka långsiktigt.

Dokumentationen är framtagen av Nationellt organ för samråd och dialog mellan regeringen och det civila samhället (NOD) på uppdrag av Folkhälsomyndigheten.

För frågor om dokumentationen kontakta
info@nodsverige.se

